

ЕКОЛОГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. На даний момент гостро стоїть питання залучення капіталу для екологічно спрямованого сталого розвитку економіки України й ефективного здійснення екологічної діяльності підприємствами, насамперед завдяки іноземним «зеленим» інвестиціям, які створюють умови для розвитку та забезпечення сталого розвитку конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Українські фахівці [6] відмічають, що зараз проведення євроінтеграційних реформ в екологічному секторі України потребує прояву численних точок перетину в нормативному та правовому полі, впровадження «зеленої» економіки, процесів децентралізації урядування і розвитку територіальних громад, забезпечення прав людини на чисте довкілля, гідну працю, безпечне життя і відпочинок, сучасну і змістовну освіту [6].

Саме тому, питання дослідження впливу екологічних інвестицій на економіку країни та пошуку можливостей залучення іноземних інвестицій для забезпечення сталого розвитку є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою аналізу умов створення привабливого інвестиційного середовища для залучення екологічних інвестицій у ракурсі забезпечення сталого розвитку займаються такі українські аналітики та вчені: Н. Андрєєва [8; 19], В. Аніщенко [9], С. Арестов [10], О. Вишницька [6], С. Варламова [7], В. Дідух [11], С. Рассаднікова [12], О. Чигрин [18], С. Рилєєв [19] та ін., у роботах яких відмічається значення впровадження екологічних інвестицій для поліпшення екологічної ситуації в країні та забезпечення раціонального використання природних ресурсів. Наукова спільнота України [4-12; 18; 19] напрацьовує пропозиції щодо застосування принципів зеленої економіки («green economy») на основі положень щодо зниження екологічного впливу на кожному етапі виробництва, що є частиною Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і Україною [1], стратегії сталого розвитку України [20], правил, викладених в Угодах СОТ, стандартах ISO, директивах ЄС, Конвенціях ООН та інших документах [2; 3]. Дослідження проблеми впливу екологічних інвестицій на довкілля та економіку країни необхідно в умовах переходу країни на сталий розвиток й надалі поглиблювати для з'ясування перспектив та можливостей розвитку ринку екологічного інвестування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення принципів зеленої економіки значною

мірою потребує екологічного інвестування. У контексті дослідження екологічного інвестування для забезпечення сталого розвитку країни [20] перш за все необхідно визначити зміст поняття «екологічні інвестиції». Екологічні інвестиції представляють собою «всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються у господарську діяльність і спрямованих на зменшення антропогенної дії на навколишнє середовище, зниження екодеструктивного впливу процесів виробництва, споживання та утилізації товарів та послуг; збереження, раціональне використання природних ресурсів та покращення природно-ресурсного потенціалу території; забезпечення екологічної безпеки країни, внаслідок яких досягаються екологічний, соціальний та економічний результати» [6; 8, с. 98].

В економічній літературі [6-12] пропонуються різні підходи до класифікації екологічних («зелених») інвестицій, при цьому, на наш погляд, достатньо повно і без зайвої деталізації ця класифікація представлена у роботі О. Вишницької [6] (рис. 1), що «дає змогу визначити пріоритетність надання інвестицій для різних заходів у сфері природокористування, а також конкретизувати завдання, яке потрібно вирішити для уникнення подальшого розвитку соціо-еколого-економічних проблем» [6].

Як зазначає В. Аніщенко [9], особливість екологічних інвестицій полягає у таких їх характеристиках: вони спрямовані на використання, охорону й відтворення умов щодо підтримки і нарощення природно-ресурсного потенціалу, а також забезпечення екологічної безпеки; об'єкт екологічних інвестицій має загальний для багатьох споживачів і користувачів характер, тому завдання не може бути вирішене окремим суб'єктом господарювання, регіоном чи країною самостійно; такі інвестиції мають здійснюватися з урахуванням властивостей екосистем чи їх окремих компонентів до саморегуляції і самовідновлення [9, с. 177].

Після визначення суті та видів екологічних інвестицій, на нашу думку, варто проаналізувати основні показники, які дозволяють визначити стан забруднення довкілля, а також обсяг інвестицій природоохоронного призначення, динаміку та структуру екологічних витрат в Україні (табл. 1, рис. 2).

Аналіз статистичних показників щодо показників забруднення довкілля та обсягу капітальних інвестицій (табл. 1, рис. 2) свідчить про те, що вони не демонструють стійкої тенденції. Якщо у 2013 р. капітальні інвестиції знизилися на 8,4 в.п. порівняно

Рис. 1. Класифікація екологічних інвестицій [6]

Таблиця 1

Обсяг капітальних інвестицій, поточних витрат природоохоронного призначення, екологічного податку та показників забруднення довкілля

Показник	Значення по рокам						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Утворено відходів, млн т	447,641	450,7	448,118	355	312,268	295,87	
Викиди в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення, млн т	4,37	4,33	4,34	3,35	2,86	3,08	
Капітальні інвестиції, млн грн	6451,03	6589,3	6038,8	7959,9	7543,3	7128,2	
Поточні витрати природоохоронного призначення, млн грн	12039,65	13924,7	14399,0	13965,7	14201,3	14129,3	
Екологічний податок (пред'явлено до сплати), млн грн	1990,05	2028,6	3050,6	2918,1	2702,2	2901,6	
Екологічний податок (фактично сплачено)	млн грн	1825,41	1931,2	2709,7	2818,8	3129,2	3421,4
	%	87	95,3	88,8	96,5	94,3	96,3

Джерело: систематизовано автором на підставі узагальнення статистичних та аналітичних даних [7; 14].

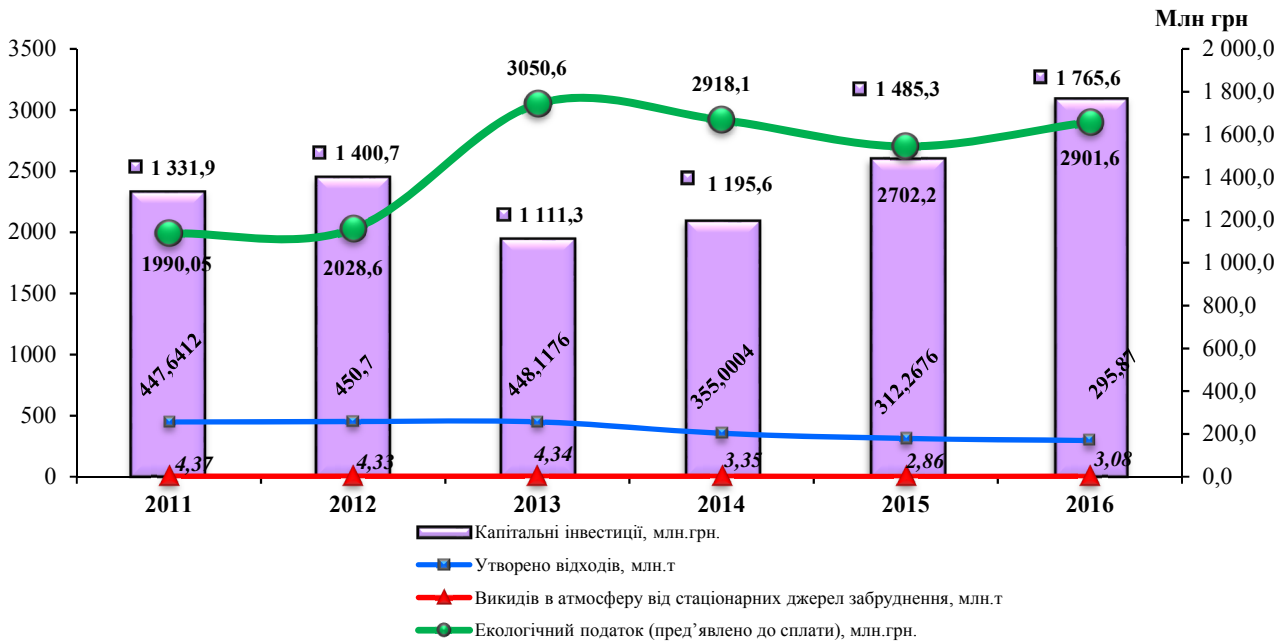

Рис. 2. Динаміка обсягу капітальних інвестицій, екологічного податку та показників забруднення довкілля в Україні

Джерело: побудовано автором на підставі систематизації статистичних та аналітичних даних [7; 14].

з 2012 р., то вже у 2014 р. зросли на 32 в.п., у 2015 р. ще раз за шість років їх сума знизилась (на 416,6 млн грн) порівняно із попереднім періодом, ця тенденція у 2016 р. зберігається. Щодо поточних витрат, незважаючи на те, що їх обсяг у 2013 р. збільшився до рекордної для цього періоду суми у 14399,0 млн грн (на фоні різкого скорочення сплаченого екологічного податку) до і після кризового 2014 р. спостерігаються негативні тенденції їх зростання.

Існуючий складний екологічний стан в Україні та зв'язок між темпами зростання (падіння) капітальних інвестицій і пред'явленого до сплати екоподатку (табл. 1, рис. 2) дозволяє зробити висновок, що для покращення екологічної ситуації не тільки потрібно підвищувати ставку екоподатку, а й необхідно збільшувати витрати на дослідження та інновації природоохоронного спрямування. Недарма, «за оцінками західних економістів, сукупні національні витрати на охорону довкілля, що гарантують збереження якості природного середовища і благополуччя природних об'єктів, повинні складати не менше 10% від ВВП» [7, с. 160], але дані табл. 2 та

рис. 3 свідчать про те, що в Україні частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища є більшою, ніж в Європі, але ефективність їх використання, враховуючи стан забруднення довкілля, значно нижча. Аналіз частки витрат на охорону навколишнього середовища у країнах ЄС та Україні (табл. 2, рис. 3) демонструє, що в Україні частка цих витрат вище, але ефективність їх використання не дозволяє забезпечити сталий (екологічно збалансований) розвиток в країні, для якого, як і в розвинутих країнах світу, «межа оптимальних витрат повинна складати 40-50% від ВВП» [7, с. 161]. У країнах - членах Європейського Союзу екологічна економіка забезпечує щорічно приріст валової доданої вартості у загальній економіці та займає значну частку у реальному секторі національних економік цих країн (рис. 4), недарма зараз екологічна політика ООН передбачає щорічне інвестування 2% світового ВВП в «озеленення» економіки або «екологічну трансформацію господарства» з метою зменшення викидів вуглецю і ефективного використання ресурсів [14; 15; 21].

Таблиця 2

Частка капітальних екологічно спрямованих інвестицій у загальному обсязі витрат на охорону навколишнього середовища в Україні та в країнах Європейського Союзу

Країни	Частка капітальних екологічно спрямованих інвестицій у загальному обсязі витрат на охорону навколишнього середовища в Україні та країнах ЄС по рокам, %					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середнє значення по країнам-членам Європейського Союзу ЄС (28 країн)	29,8	26,6	28,0	29,1	28,5	29,5
Україна	34,9	32,1	29,5	36,3	33,5	35,2

Джерело: узагальнено на підставі систематизації статистичних та аналітичних даних [7; 14-16; 21].

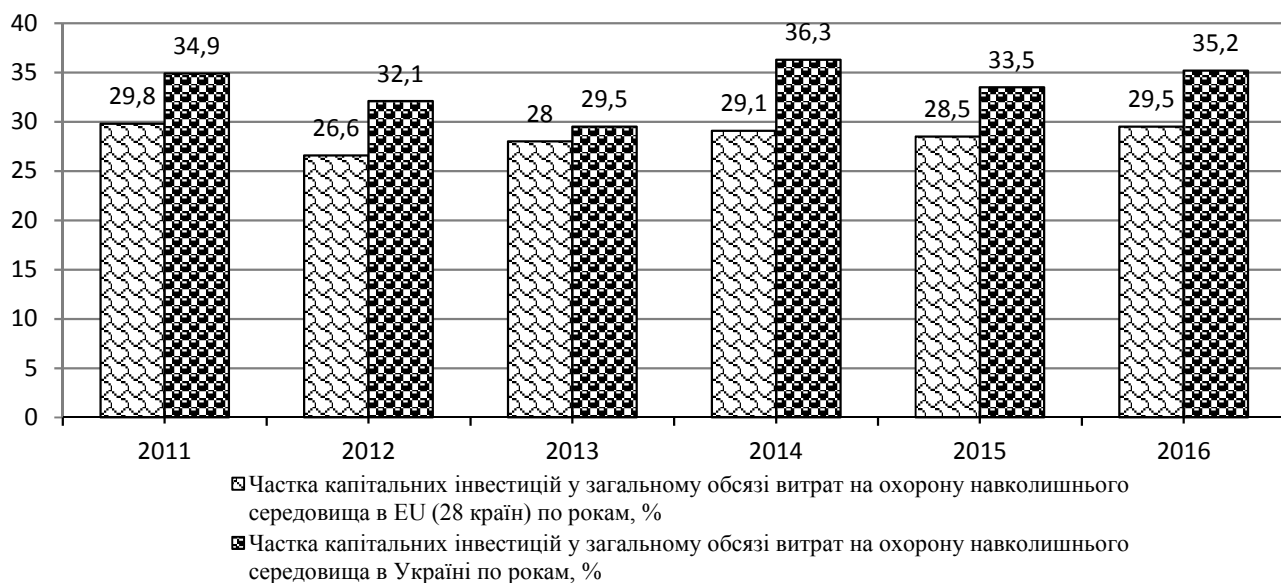

Рис. 3. Динаміка частки капітальних інвестицій у загальному обсязі витрат на охорону навколишнього середовища в Україні та в країнах - членах Європейського Союзу
 Джерело: побудовано автором на підставі систематизації статистичних та аналітичних даних [7; 14-16; 21].

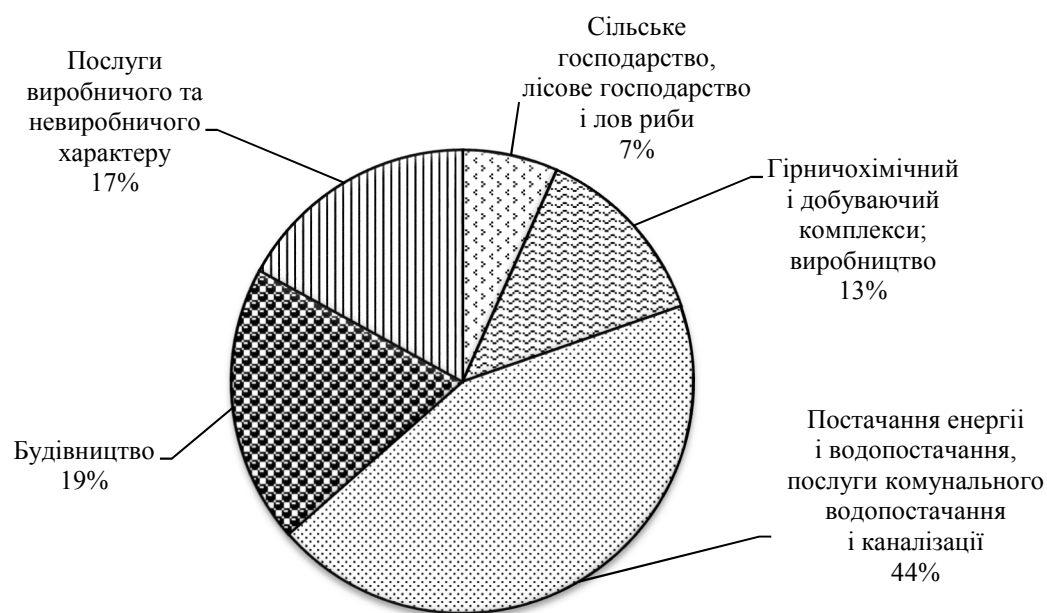

Рис. 4. Структура валової доданої вартості з екологічної економіки у загальній економіці за видами діяльності в країнах - членах Європейського Союзу у 2016 р.

Джерело: побудовано автором на підставі систематизації статистичних даних Eurostat [14; 15; 21].

Погоджуємося з переконанням провідних українських вчених С. Харічкова і Н. Андрєєвої [19] щодо пріоритетних напрямків впровадження «зелених інвестицій» (рис. 5) та пропозицією С. Варламової [7] щодо необхідності активізації процесів екологізації не тільки за рахунок збільшення масштабів екологічного інвестування, а й завдяки підвищенню ефективності його використання, тобто впровадженню «системи мотивації щодо екологічного інвестування національної економіки, яка включає не

лише штрафні санкції за забруднення навколишнього середовища, а й стимули до раціонального використання наявного природно-ресурсного потенціалу задля забезпечення сталого розвитку» [7].

Для забезпечення сталого розвитку та досягнення принципів «зеленої» економіки в країні впровадження «зелених» інвестицій має бути спрямоване по декількох головних напрямках (рис. 6).

До основних причин, що не дозволяють повною мірою впроваджувати «зелені» інвестиції та пе-

Рис. 5. Пріоритетні напрями впровадження «зелених інвестицій» як катализатори переходу до «зеленої економіки» [19, с. 16]

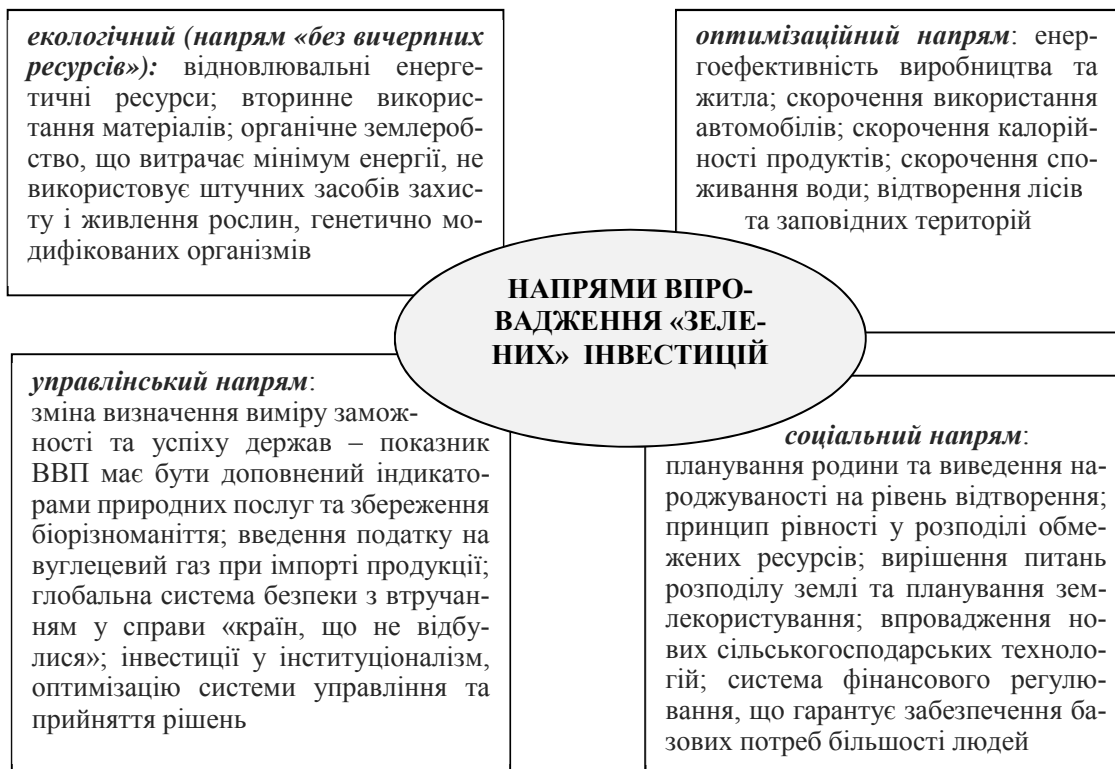

Рис. 6. Пріоритетні напрями впровадження «зелених інвестицій» для забезпечення сталого розвитку та досягнення принципів «зеленої» економіки в країні

Джерело: побудовано автором на підставі опрацювання [22, с. 54; 19, с. 16].

рейти до повноцінної екологічної політики в Україні, належать: формування екологічної політики владними структурами України відбувається, значною мірою, під впливом міжнародного співтовариства та вітчизняної громадськості; відсутність екологічної складової в політичних програмах владної та парламентських опозиційних партій; необхідність значних ресурсів для реалізації природоохоронних заходів [22]. На наш погляд, остання причина є найбільш

вагомою, оскільки в складних економічних умовах в Україні дуже важко залучати ресурси для реалізації природоохоронних заходів.

Висновки. Для залучення екологічних інвестицій підприємствами в Україні необхідно, щоб вони відповідали принципам соціально-екологічної відповідальності, передусім це забезпечення безпеки виробництва, у тому числі екологічної, запобігання та мінімізація ризиків діяльності підприємств. Без

цього майже неможливо одержати міжнародне фінансування. Ця вимога до діяльності підприємств висувається при роботі з багатьма фінансовими установами, серед таких як Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Голландський банк розвитку та інші.

Ці фінансові установи фінансують проекти в приватному секторі країн з перехідною економікою, мобілізують капітал на міжнародних фінансових ринках, допомагають країнам-клієнтам поліпшити соціальні та екологічні умови. Тому, як правило, кредитні угоди складаються з двох частин. Перша стосується безпосередньо кредиту: умови, ставка, виплати тощо. Друга – це соціально-екологічний план дій для компанії, яка бажає отримати кредит. Розвиваючи принципи сталого розвитку, у багатьох банків існують спеціальні умови фінансування, такі як IFC's Cleaner production, FMO's Green financing тощо [23].

Дотримання принципів соціально-екологічної відповідальності підприємствами і впровадження «зелених інвестицій» в країні по визначених основних напрямках (рис. 5, рис. 6) дозволять отримати результати в трьох вимірах сталого розвитку, а саме забезпечити екологічні результати, які «полягають у зниженні антропогенного, техногенного навантаження на оточуюче середовище, у підвищенні якості ресурсоспоживання», соціальні результати, що «виражаються в поліпшенні фізичного розвитку населення і зменшенні захворюваності, збільшенні тривалості життя та періоду активної діяльності, покращенні умов праці і відпочинку, підтриманні екологічної рівноваги (включаючи збереження генетичного фонду), збереженні естетичної цінності природних та антропогенних ландшафтів, пам'яток природи, заповідних зон та інших територій, створенні сприятливих умов для творчого потенціалу особи і розвитку культури, для вдосконалення етичної свідомості людини», а також економічні результати, що полягають «в економії або запобіганні втрат природних ресурсів, живої і упредметненої праці у виробничій і невиробничій сферах народного господарства, а також у сфері народного споживання» [5; 6].

Література

1. **Угода** про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011. 2. **Генеральна угода** з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947): Міжнародний документ від 30.10.1947 р. (Поточна редакція від 15.04.1994 р., підстава 981_003). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_264. 3. **Угода** про заснування Світової організації торгівлі (СОТ): Міжнародний документ від 15.04.1994 р. Дата набрання чинності для України: 16.05.2008 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_342. 4. **Про-**

блеми адаптації нормативно-правової бази України до законодавства Європейського Союзу / В.А. Пішолка, В.Д. Гуменний, М.В. Козловська, В.О. Волівач, О.Р. Омельчук. *Тваринництво України*. 2005. № 12. С. 2-4. 5. **Гумен В., Остапенко Г.** Перспективи екологічних інвестицій в системі «зеленої» економіки. Матеріали Міжнар. наук.-практ. Е-конференції Тернопільської ДСГДС ІКСГП НААН "Екологізація використання земельних ділянок господарствами населення" (24-25 березня 2016 р.). URL: http://econf.at.ua/publ/konferencija_2016_03_24_25/sekcija_3_ekonomika_i_prirodokoristuvannja/perspektivi_ekologichnikh_investicij_v_sistemi_zelenoji_ekonomiki/41-1-0-890 (дата звернення -01.11.2017 р.). 6. **Вишницька О.І.** Класифікація екологічних інвестицій. *Екологічний менеджмент у загальній системі управління* : зб. тез доп. Дев'ятої щорічної Всеукр. наук. конф. (21-22 квітня 2009 р.). Суми : СумДУ, 2009. Ч. 1. С. 23. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/.../474.doc>. 7. **Варламова С.І., Варламова І.С.** Особливості екологічного інвестування в національній економіці. *Інноваційна економіка*. 2016. Вип. 1-2 [61]. С. 158-162. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgirbis_64.exe?... 8. **Андреева Н.Н.** Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление. Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2006. 536 с. 9. **Аніщенко В.О.** До питання щодо удосконалення теоретико-методологічних засад екологічного інвестування. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 8 (74). С. 175-183. 10. **Арестов С.В.** Механізм підвищення економіко-екологічної ефективності природоохоронних інвестицій в екосистемні послуги : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.06 / Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. Одеса, 2008. 20 с. 11. **Дідух В.** Екологізація інноваційної діяльності відповідно до вимог сталого розвитку суспільства. *Ефективність державного управління*. 2011. Вип. 27. С. 359-369. 12. **Рассаднікова С.І.** Стратегія і тактика екологізації інвестиційної діяльності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2005. Вип. 15.6. С. 396-402. 13. **Державна** служба статистики України. Навколишнє середовище. Витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення до ресурсу 05.12.2017). 14. **Eurostat**: Environmental protection expenditure in Europe. - detailed data (NACE Rev. 2) [env_ac_exp1r2]. URL: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>. (дата звернення до ресурсу 02.11.2017). 15. **Eurostat**: GDP and main components (output, expenditure and income). - detailed data. URL: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>, (Дата звернення до ресурсу 27.11.2017). 16. **Квартальні** розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2010–2015 рр. / Державна служба статистики України. Київ, 2016. 108 с. 17. **Чигрин О.Ю., Красняк В.С.** Теоретико-прикладні аспекти розвитку екологічного інвестування в Україні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 3. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/42738>. 18. **Ри-**

лєєв С.В., Романчук А.Л. Екологічні інвестиції в Україні: теоретичний аспект. URL: http://www.rusnauka.com/9_SNP_2015/Economics/7_189588.doc.htm.

19. Харічков С., Андрєєва Н. «Зелені інвестиції» як каталізатор переходу до нового курсу розвитку економіки: міжнародні орієнтири і перспективи впровадження. *Економіст*. 2010. Вип. №12, С. 16-21. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4416/1/%D0%97%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97%D0%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D1%83%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>.

20. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17.21>. Eurostat : Employment, production and value added in the environmental economy, by activity, EU-28, 2016. - detailed data URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-354095_QID_-D7C090C_UID_-3F171EB0&layout=UNIT,L,X,0;INDIC_PL,L,X,1;NACE_R2,L,Y,0;SEPAROMA,L,Z,0;TY,L,Z,1;GEO,L,Z,2;TIME,C,Z,3;INDICATORS,C,Z,4;&zSelection=DS-354095SEPAROMA,TOTAL;DS.22.

22. Заблодська І.В., Чєпа Ю.В. Проблеми та перспективи екологічної політики в Україні. *Економічні проблеми сталого розвитку*: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю наукової діяльності ф-ту економіки та менеджменту СумДУ (м. Суми, 3-5 квітня 2012 р.). Суми : СумДУ, 2012. Т.1. С. 53-55. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26029/1/Zablodska.pdf>.

23. Воронцова А. Розвиток соціально-екологічної сфери – інструмент залучення інвестицій. *Електронний журнал аграрно-інвестиційного агентства "Agravery"*. 2017. 16 серп. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/alina-voroncova-rozvitok-socialno-ekologichnoi-sferi-instrument-zaluchenna-investicij>.

24. Белопольський М. Г., Корольов П.В. Управління ризиками корозійної небезпеки як чинник сталого розвитку промислових підприємств. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 2 (48). С. 168-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2017_2_27.

Латишева О. В. Екологічні інвестиції: сучасний стан та перспективи їх впровадження в Україні для забезпечення сталого розвитку держави

Статтю присвячено аналізу специфіки розвитку екологічних інвестицій в Україні. Досліджено сутність та види екологічних інвестицій, проаналізовано стан розвитку екологічних інвестицій, визначено перспективи екологічного інвестування країни, виявлено основні напрями залучення екологічних інвестицій. Виділено проблеми для впровадження екологічних інвестицій в економіку України. Запропоновано заходи щодо поліпшення умов залучення екологічних інвестицій.

Ключові слова: «зелені» інвестиції, екологічно спрямована інвестиційна діяльність, екологічний розвиток, екологічні інвестиції, проблеми екологічного інвестування.

Латишева Е. В. Экологические инвестиции: современное состояние и перспективы их внедрения в Украине для обеспечения устойчивого развития государства

Статья посвящена анализу специфики развития экологических инвестиций в Украине. Исследованы сущность и виды экологических инвестиций, проанализировано состояние развития экологических инвестиций, определены перспективы экологического инвестирования страны и основные направления привлечения экологических инвестиций. Выделены проблемы для внедрения экологических инвестиций в экономику Украины. Предложены мероприятия относительно улучшения условий привлечения экологических инвестиций.

Ключевые слова: «зеленые» инвестиции, экологически направленная инвестиционная деятельность, экологическое развитие, экологические инвестиции, проблемы экологического инвестирования.

Latysheva O. Ecological investments: the modern state and prospects of their introduction in Ukraine for providing of steady development of the state

The article is sanctified to the analysis of specific of development of ecological investments in Ukraine. Essence and types of ecological investments are investigated, development of ecological investments status is analysed, the prospects of the ecological investing of country and basic directions of bringing in of ecological investments are certain. Problems are distinguished for introduction of ecological investments in the economy of Ukraine. Measures are offered in relation to the improvement of terms of bringing in of ecological investments.

Keywords: "green" investments, ecologically directed investment activity, ecological development, ecological investments, problems of the ecological investing.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2017
Прийнято до друку 30.01.2018